પૂર્વછાયો- વળી સહુ સાંભળજ્યો, કહું ત્યાર પછીની વાત ।
મોટા સુત જે ધર્મના, શ્રીરામપ્રતાપ વિખ્યાત ॥૧॥
તેનો તે વિવાહ આદર્યો, પ્રીતે કરીને રૂડી પેર ।
સુવાસિની નામે સુંદરી, પરણાવ્યાં બળદેવ ઘેર ॥૨॥
રૂડાગુણ રૂપે અતિ, એક પતિવ્રતા સતીપણું ।
પ્રીતે કરીને પિયુ પોતાનો, સેવે સુવાસિની હેતે ઘણું ॥૩॥
પછી બીજું વર્ષ બેસતાં, આનંદે ઉત્સવ આદર્યો ।

કુંવરના કુશળ કાજે, દેવ ઋષિનો આદર કર્યો ॥૪॥

ચોપાઇ- હેતે પૂજ્યા હનુમાન બળી રે, વ્યાસ ને કૃપાચારજ વળી રે ।
અશ્વત્થામા વિભીષણ જેહ રે, માર્કંડેય પરશુરામ તેહ રે ॥૫॥
એ સર્વેને વિવિધ પ્રકારે રે, પૂજ્યા લઈ ષોડશ ઉપચારે રે ।
જમાડ્યા વિપ્ર ને હરિજન રે, આપી દક્ષિણા થઈ પ્રસન્ન રે ॥૬॥
બાળ કાજે કરે બહુ વિધિ રે, રાખે હેત અતિશે સંબંધી રે ।
એમ કરતાં વિત્યાં વર્ષ દોય રે, ત્રીજું વર્ષ વરતિયું સોય રે ॥૭॥
આવી જેઠ વદની પંચમી રે, માતતાત જ્યોતિષિને ગમી રે ।
તે'દિ કર્યો છે કુળ આચાર રે, બાળ વાળ ઉતાર્યા તે વાર રે ॥૮॥
કર્યો મોટો ઉત્સવ તે દન રે, તેડાવ્યા વિપ્ર ને હરિજન રે ।
તેનાં કામ કાજમાંહિ માત રે, ભુલી ગયાં છે સુતની વાત રે ॥૯॥
પોતે રહ્યાં જન જમાડવા રે, પુત્ર પરને આપ્યો રમાડવા રે ।
તેને તેડી ગયાં બીજાં બાળ રે, જોવા સુંદર વાડી રસાળ રે ॥૧૦॥
તિયાં ફળ દીઠાં મીઠાં ઘણાં રે, જામફળી સિતાફળી તણાં રે ।
નાળીકેરી અનુપ અનાર રે, કર્યા અંબફળના ત્યાં આહાર રે ॥૧૧॥
જાંબુ લીંબુ ને રાણો રૂપાળી રે, ગુંદી કર્મદી પાકી રસાળી રે ।
દ્રાક્ષ ખારેક ખલેલાં ખરાં રે, રહ્યાં લેવા તે સૌ છોકરાં રે ॥૧૨॥
હરિને બેસાડી તરુ તળે રે, ફર્યાં બાળક વૃક્ષ સઘળે રે ।
એમ કરતાં આથમ્યો દન રે, આવ્યો એ સમે અસુર જન રે ॥૧૩॥
કાળીદત્ત નામે છે કપટી રે, થયો અર્ભક અસુર મટી રે ।
બન્યો કુબુદ્ધિ બાળક જેવો રે, કોઈ થકી ન કળાય એવો રે ॥૧૪॥
આવી ભેળું માંડ્યું છે રમવા રે, મનમાં છે હરિને દમવા રે ।
કાઢી કૃત્યાઓ તેનો છે ક્રોધ રે, વેર વાળવાનો છે વિરોધ રે ॥૧૫॥
થયો ગરીબ ઘટમાં ઘાત રે, ભર્યો કપટે દગે કુજાત રે ।
રમ્યો બાળ સંગ બહુ વાર રે, પછી વિસ્તારી માયા અપાર રે ॥૧૬॥
કરી રાતી આંખ્યો તતકાળ રે, વાધ્યો અંગે થયો વિકરાળ રે ।
ફાડ્યું મુખ ફાટ્યો જાણે આભરે, કાઢી જીભ લાંબી વિશ વાંભરે ॥૧૭॥

કરડે દાંત ક્રોધમાં અતિ રે, આવ્યો કૃષ્ણ મારવા કુમતિ રે ।
થયો ભૂંડો ભયંકર બહુ રે, તેને દેખી બિન્યા બાળ સહુ રે ॥૧૮॥
કર્યા લાંબા કર તતકાળ રે, ઝાલી કરવા બાળકનો કાળ રે ।
ત્યાંતો વાંકી દષ્ટિ કરી નાથે રે, જોયું દૈત્ય કાળીદત્ત માથે રે ॥૧૯॥
તેણે દાઝ્યું કુબુદ્ધિનું દેહ રે, પછી કોપિયો અસુર તેહ રે ।
કરી આસુરી માયા ઉત્પન્ન રે, ચડી ઘટા ને ચાલ્યો પવન રે ॥૨૦॥
આવી આંધી ને રજની મળી રે, કરે ઝબકારા બહુ વિજળી રે ।
થાય ગાજમાં ઘોર કડાકા રે, દિયે દામિની તેમાં ઝડાકા રે ॥૨૧॥
વર્ષે મેઘ રહે નહિ મણારે, ચાલ્યાં પૂર પૃથ્વીપર ઘણાં રે ।
ઝરે મેઘ મચી બહુ ઝડી રે, વાયુ વેગે વૃક્ષ ગયાં પડી રે ॥૨૨॥
ત્રુટિ પાંખો પંખી પડ્યાં ભોમ રે, મૃગ જાતિ થયાં છે બફોમ રે ।
થયો અતિશે મોટો ઉત્પાત રે, પડી વચમાં વેરણ રાત રે ॥૨૩॥
બહુ ઉપદ્રવે બિન્યાં બાળ રે, નાસી ગયાં બીજે તતકાળ રે ।
બેસાર્યાતા આંબાતળે હરિ રે, તેની ન રહી ખબર ખરી રે ॥૨૪॥
ચડી ટાઢ્ય તેણે તન ધ્રુજે રે, મળી રાત્યમાં કાંઈ ન સુજે રે ।
એવી માયા વિસ્તારી અસુર રે, મારવા હરિજીને જરૂર રે ॥૨૫॥
ફેરે દષ્ટિ ને જુવે સઘળે રે, દીઠા હરિ બેઠા આંબા તળે રે ।
ત્યારે ઉડી આકાશમાં ચડ્યો રે, આવી અંબ વૃક્ષ પર પડ્યો રે ॥૨૬॥
જેમ હિમાચળની શિખર રે, ત્રુટી પડે પર્ણકુટિ પર રે ।
એમ પડ્યો અસુર અભાગી રે, તેની ઝપટે પડ્યું ઝાડ ભાંગી રે ॥૨૭॥
તેને તળે બેસી રહ્યા બાળ રે, થયો નહિ વાંકો એક વાળ રે ।
જેમ રહ્યા ગોવર્ધન હેઠ્ય રે, રહ્યા તરુતળે તેની પેઠ્ય રે ॥૨૮॥
વાયુ વરસાદ ને વિજળી રે, તેના પરાભવની પીડા ટળી રે ।
રહ્યા અચળ પર્વતપ્રાય રે, અસુરનું ન ઉપજ્યું કાંય રે ॥૨૯॥
પછી અસુર ક્રોધ કરીને રે, ગયો ઝાલવા હાથે હરિને રે ।
ત્યારે વાંકી દષ્ટિએ જોયું નાથેરે, પામ્યો મોહ પડ્યો ભૂમિ માથેરે ॥૩૦॥
પામ્યો મુર્છા ને વ્યાકુળ થયો રે, શુદ્ધ શરીરની ભૂલી ગયો રે ।

થઈ વિકળ ને ભમ્યો વન રે, ત્યાં પ્રચંડ વાતો તો પવન રે ॥૩૧॥
તેને વેગે પડતાંતાં ઝાડ રે, મુવો ચંપાઈ પશુને પાડ રે ।
જેમ આખુ અહિકરંડ કાપે રે, જાગે વ્યાળ મરે મૂષો આપે રે ॥૩૨॥
જેમ કાપે કોઈ બેઠાની ડાળ રે, પડે કૂપે મરે તતકાળ રે ।
જેમ કરોળિયો કરે વિલાસ રે, પામે પોતાની જાળમાં નાશ રે ॥૩૩॥
એમ પોતાની માયામાં મુવો રે, આપ પાપે પાપી નાશ હુવો રે ।
મુવો દૈત્ય માયા મટી ગઈ રે, વાયુવેગ વિજળી ન રઈ રે ॥૩૪॥
ત્યારે શાંતિ પામ્યાં સહુ બાળ રે, પછી કરી કૃષ્ણની સંભાળ રે ।
જ્યારે ન દીઠા પોતાને પાસ રે, ત્યારે બહુ થયાં છે ઉદાસ રે ॥૩૫॥
પછી કરે છે સાદ પોકારી રે, જ્યાં હો ત્યાંથી બોલો સુખકારી રે ।
કરે સાદ ઘણું ઘણું ગોતે રે, જડ્યા નહિ ઝાડ બહુ જોતે રે ॥૩૬॥
ત્યારે ભૂલ્યાં શરીર સંભાળરે, કહે હે કૃષ્ણ હે હરિ બાળ રે ।
એમ સાદ કરી શોધ્યા અતિ રે, પણ લાધ્યા નહિ પ્રાણપતિ રે ॥૩૭॥
ત્યારે વ્યાકુળ થયાં છે બાળ રે, રુવે કર ઘસે કરે કતાળ રે ।
કહે ક્યાંથી લાવ્યાં એને આંહીરે, હવે શું કહેશું જઈ ગામમાંહી રે ॥૩૮॥
એનાં માબાપને તે શું કહેશું રે, બીજાને ઉત્તર શિયો દેશું રે ।
ન રહ્યું મુખ દેખાડવા જેવું રે, કર્યું કામ તો આપણે એવું રે ॥૩૯॥
એમ બોલે પરસ્પર વાણ રે, ત્યાંતો થયું છે ગામમાં જાણ રે ।
ફરક્યાં પુરુષનાં અંગ ડાબાં રે, એવાં અપશુકન થાવા લાગ્યાં રે ॥૪૦॥
ફરક્યાં નારીનાં જમણાં અંગ રે, તેણે સહુ થયાં મન ભંગ રે ।
ત્યાંતો ભક્તિ કહે સુત મારો રે, એને કોણ તેડી ગયું બારો રે ॥૪૧॥
ખોળી કાઢો ખબર એની વેલી રે, પુત્ર વિના માતા થઈ ઘેલી રે ।
થયા ધર્મ તે વ્યાકુળ વળી રે, પામી મૂરછા પડિયા ઢળી રે ॥૪૨॥
પછી આવ્યાં જન મળી સહુ રે, કરે બાળનો ખરખરો બહુ રે ।
કહે છોકરાં ગયાં હતાં વાડી રે, તેડી ગયાં તિયાં એ અનાડી રે ॥૪૩॥
પછી ચાલ્યાં ગોતવા નરનાર રે, કરી દિવી ફાનસો અપાર રે ।
કરે જેષ્ટિકા અસિ કમાન્યું રે, આવ્યાં જીયાં એ વૃક્ષ આંબાનું રે ॥૪૪॥

માત તાત લીએ લડથડિયું રે, પુત્ર વિયોગનું દુઃખ પડ્યું રે ।
એવે સમે હરિ પાસે વળી રે, આવી ધર્મ નારી બારે મળી રે ॥૪૫॥
સુત જાણી લીધા સૌએ ખોળે રે, બાળ ધવરાવ્યા ભાવ બોળે રે ।
હરિ માતાની પુરવા હામ રે, થયા દ્વાદશ સ્વરૂપે શ્યામ રે ॥૪૬॥
એવે સમે ગામના રહેનાર રે, આવ્યાં ખોળતાં સહુ નરનાર રે ।
કહે છોકરાં આ વૃક્ષ તળે રે, અમે મુક્યા હતા મળી સઘળે રે ॥૪૭॥
તેતો વૃક્ષ પડિયું છે ભાંગી રે, જોઈ તેને સૌને બીક લાગી રે ।
કહે આવું રુખ પડ્યું જીયાં રે, નોય બાળક કુશળ તિયાં રે ॥૪૮॥
એમ અંતરે થઈ ઉદાસ રે, આવ્યાં જોવા એ વૃક્ષને પાસ રે ।
ત્યારે શ્રદ્ધાદિ નારી દ્વાદશી રે, મુકી બાળક ને ગયું ખશી રે ॥૪૯॥
મળ્યા ગોતતાં મામીને નાથ રે, તેણે આપ્યા છે ભક્તિને હાથ રે ।
પામી પુત્ર રાજી થયાં બાળા રે, આપી ભાભીને મોતિની માળા રે ॥૫૦॥
પછી સુત હેતે ધવરાવ્યા રે, જાણ્યું નવે અવતાર આવ્યા રે ।
વળતાં જોયાં વાડી વૃક્ષ જ્યારે રે, મુવો પુરુષ પડ્યો દીઠો ત્યારે રે ॥૫૧॥
પછી પુછ્યું બાળકને તેનું રે, કહ્યું બાળકે વૃત્તાંત એનું રે ।
એતો આવ્યો'તો કરવા ઘાત રે, કોણ જાણે થઈ કેમ વાત રે ॥૫૨॥
ત્યારે પામિયાં વિસ્મય સહુ રે, આતો વિઘન વીતિયું બહુ રે ।
પછી ઉગ્યો ચંદ્ર આવ્યાં ઘેર રે, ભક્તિ ધર્મ બોલ્યાં એ પેર રે ॥૫૩॥
કહ્યું શ્રીકૃષ્ણ છે આ જરૂર રે, તે વિના ન મરે એ અસુર રે ।
જ્યારે કાળીદત્ત દૈત્ય મુવો રે, ત્યારે જાણ્યું સૌનો નાશ હુવો રે ॥૫૪॥
છે આ સમર્થ આપશે સુખ રે, ભિડ્યા હૃદામાં વિસાર્યું દુઃખ રે ।
ત્યારે હતું જે હરિનું જ્ઞાન રે, ટળ્યું તે લાગ્યા સુત સમાન રે ॥૫૫॥
પછી વિરમ્યું જાણી એ વિઘન રે, કર્યા પાઠ પૂજા દાન પુણ્ય રે ।
કર્યું સંસ્કાર બાળકતણું રે, તેણે કરીને શોભ્યા છે ઘણું રે ॥૫૬॥

ઇતિ શ્રીમદેકાન્તિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામિ શિષ્ય
નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણી મધ્યે ઘનશ્યામમહારાજે
કાળીદત્તનો નાશ કર્યો એ નામે ઓગણીસમું પ્રકરણમ્ ॥૧૯॥